

POSTANOWIENIE

Dnia 12 marca 2010 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Kazimierz Zawada (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Józef Frąckowiak

SSN Bogumiła Ustjanicz

w sprawie z powództwa Zygmunta S.
przeciwko miastu stołecznemu Warszawa oraz Skarbowi Państwa
reprezentowanemu przez Wojewodę M.
o odszkodowanie,
na posiedzeniu jawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 12 marca 2010 r.,
na skutek zagadnienia prawnego przedstawionego
przez Sąd Apelacyjny
postanowieniem z dnia 28 lipca 2009 r.,

"Czy odszkodowanie za poniesioną rzeczywistą szkodę (art. 160 § 1 i 2 k.p.a. w związku z art. 361 § 1 i 363 k.p.c.) dochodzone w związku ze stwierdzeniem wydania z naruszeniem prawa decyzji o odmowie przeniesienia własności gruntu za opłatą symboliczną z zastrzeżeniem powrotu własności na rzecz Gminy miasta stołecznego Warszawy (art. 7 dekretu z dnia 26 października 1945 r. o własności i użytkowaniu gruntów na obszarze miasta stołecznego Warszawy - Dz. U. RP. Nr 50 poz. 279 ze zm. w związku z art. 156 § 1 pkt 2 i § 2 k.p.a.) w części dotyczącej zbytych lokali mieszkalnych położonych w budynku uszkodzonym, nienaprawionym przez właściciela w trybie dekretu z dnia 26 października 1945 r. o rozbiórce i naprawie budynków zniszczonych i uszkodzonych wskutek wojny (tekst jedn. Dz. U. RP. z 1947 r. Nr 37 poz. 181 ze zm.) podlega pomniejszeniu o koszty doprowadzenia budynku do stanu używalności (naprawy) przez osobę trzecią?"

odmawia podjęcia uchwały.

Uzasadnienie

Sąd Okręgowy wyrokiem z dnia 13 lipca 2007 r. zasądził od Skarbu Państwa – Wojewody M. na rzecz Zygmunta S. kwotę 1 078 725 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 5 czerwca 2007 r. tytułem odszkodowania za szkodę będącą następstwem tej części decyzji Prezydium Rady Narodowej m.st. Warszawy z dnia 19 listopada 1952 r. odmawiającej przyznania poprzednikowi prawnemu powoda własności czasowej do zabudowanej nieruchomości położonej w W. przy ul. M.[...], której wydanie z rażącym naruszeniem prawa stwierdzono w odniesieniu do lokali mieszkalnych nr 3, 4, 5 i 6 oraz odpowiadających im udziałów w gruncie i częściach wspólnych budynku.

Z ustaleń dokonanych przez Sąd Okręgowy wynika, że Samorządowe Kolegium Odwoławcze stwierdziło wydanie decyzji Prezydium Rady Narodowej m.st. Warszawy z dnia 19 listopada 1952 r. z rażącym naruszeniem prawa we wskazanej wyżej części decyzją z dnia 30 czerwca 1999 r. Decyzja o sprzedaży lokalu nr 3 zapadła dnia 30 marca 1976 r., lokalu nr 4 – dnia 12 czerwca 1976 r., lokalu nr 5 – dnia 9 lipca 1976 r., a lokalu nr 6 – dnia 10 grudnia 1980 r. Co do innego fragmentu decyzji Prezydium Rady Narodowej m.st. Warszawy z dnia 19 listopada 1952 r., dotyczącego części nieruchomości przy ul. M. [...] o powierzchni 196 m², objętej księgą wieczystą nr [...], Samorządowe Kolegium Odwoławcze stwierdziło nieważność. Ta część nieruchomości – uprzednio skomunalizowana na podstawie ustawy z dnia 10 maja 1990 r. - Przepisy wprowadzające ustawę o samorządzie terytorialnym i ustawę o pracownikach samorządowych (Dz. U. nr 32, poz. 191 ze zm.) – została oddana w użytkowanie wieczyste powodowi. Stosowna umowa z powodem została zawarta w dniu 4 lipca 2002 r. W decyzji burmistrza z dnia 27 czerwca 2001 r. o oddaniu powodowi w użytkowanie wieczyste tej części nieruchomości oraz w umowie o ustanowieniu na niej użytkowania wieczystego na rzecz powoda zastrzeżono „rozliczenie nakładów związanych z odbudową i remontem budynku”. Jednak powództwo o zwrot wartości tych nakładów zostało prawomocnie oddalone”. W dniu 19 listopada 1952 r., w którym wydano decyzję odmawiającą

pryżnania poprzednikowi prawnemu powoda własności czasowej nieruchomości położonej przy ul. M.[...], znajdujący się na tej nieruchomości budynek był odbudowany i używany jedynie w $\frac{3}{4}$ częściach; niewiadomo jednak, czy były wówczas już odbudowane lokale, o które chodzi w sprawie.

Nieruchomość przy ul. M. [...] została w 1946 r. objęta we władanie przez Gminę m.st. Warszawy na podstawie dekretu z dnia 8 marca 1946 r. o majątkach opuszczonych i poniemieckich (Dz. U. nr 13, poz. 87 ze zm.).

W dniu 11 września 1947 r. Importowo-Eksportowa Centrala Chemikalii i Aparatury Chemicznej (dalej: „Centrala”), będąca spółką z ograniczoną odpowiedzialnością, powiadomiła Biuro Odbudowy Stolicy, że budynek przy ul. M. [...] znajduje się w stanie całkowitego zaniedbania i zachodzi konieczność jego odbudowy. W dniu 27 października 1947 r. otrzymała ona przydział tego budynku na podstawie art. 7 dekretu z dnia 16 października 1945 r. o rozbiórce i naprawie budynków zniszczonych i uszkodzonych w czasie wojny (jedn. tekst: Dz. U. nr 37, poz. 181 ze zm. – dalej: „dekret o rozbiórce”) na warunkach określonych w art. 9 i 10 tego dekretu. Właściwa władza nie wydała jednak orzeczenia o uzyskaniu przez Centralę prawa użytkowania na podstawie art. 8 ust. 3 dekretu o rozbiórce. Zamiast tego w dniu 6 listopada 1947 r. między Centralą a Gminą m.st. Warszawy została zawarta umowa dzierżawy nieruchomości na czas oznaczony, równy terminowi amortyzacji nakładów według przepisów dekretu o rozbiórce. Nieruchomość została w tej umowie określona jako mienie opuszczone w rozumieniu dekretu o majątkach opuszczonych i poniemieckich. Dzierżawca zobowiązał się dokonać naprawy budynku i przeznaczyć go na mieszkania pracowników. Zgodnie z umową wszelkie koszty związane z odbudową i późniejszymi remontami obciążały dzierżawcę bez prawa regresu. Centrala dokonała odbudowy budynku, nie wiadomo jednak, kiedy odbudowa się zakończyła.

W dniu 3 stycznia 1953 r. budynek przy ul. M. [...] został objęty w posiadanie przez Skarb Państwa na podstawie dekretu z dnia 26 października 1945 r. o własności i użytkowaniu gruntów na obszarze m.st. Warszawy (Dz. U. z dnia 21 listopada 1945 r. – dalej: „dekret warszawski”).

Kolejne większe remonty budynku przeprowadzono w latach 1966, 1998, 1999 i 2000.

W ocenie Sądu Okręgowego, opartej na powyższych ustaleniach, poprzednik prawny powoda poniósł w dacie wydania decyzji odmawiającej przyznania mu własności czasowej nieruchomości straty w wysokości $\frac{3}{4}$ wartości lokali nr 3, 4, 5 i 6.

Sądowi Apelacyjnemu podczas rozpoznawania apelacji strony powodowej od wyroku Sądu Okręgowego nasunęło się przytoczone wyżej zagadnienie prawne. Wątpliwości Sądu Apelacyjnego wywołują relacje zachodzące między skutkami zdarzeń i czynności prawnych dotyczących nieruchomości przy ul. M.[...], u których podstaw leżały trzy dekrety: dekret warszawski, dekret o rozbiórce i dekret o majątkach opuszczonych i poniemieckich, oraz kwestia wpływu tych zdarzeń i czynności prawnych na zakres odpowiedzialności odszkodowawczej Skarbu Państwa z tytułu częściowej niezgodności z prawem decyzji Prezydium Rady Narodowej m.st. Warszawy z dnia 19 listopada 1952 r. Budzi wątpliwości Sądu Apelacyjnego w szczególności istnienie związku przyczynowego pomiędzy wykonywaniem zarządu nad nieruchomością przy ul. M. [...] i naprawą znajdującego się niej uszkodzonego budynku a wadliwą odmową przyznania poprzednikowi prawnemu powoda własności czasowej do tej nieruchomości. Według Sądu Apelacyjnego, w takich sprawach jak niniejsza powinny być uwzględnione rozliczenia z tytułu odbudowy i dalszych nakładów na budynek; przemawia za tym ogólna zasada prawa cywilnego, że poszkodowany nie może tytułem naprawienia szkody otrzymać więcej niż wynosi sama szkoda.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Rozstrzygnięcie przez Sąd Najwyższy zagadnienia prawnego na podstawie art. 390 k.p.c. jest uzależnione od spełnienia określonych przesłanek. W szczególności Sąd Najwyższy nie może podjąć uchwały rozstrzygającej zagadnienie prawne przedstawione w trybie art. 390 § 1 k.p.c. wtedy, gdy w zakresie objętym tym zagadnieniem nie został ustalony stan faktyczny sprawy (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 4 października 2002 r., III CZP 62/02, OSNC 2004, nr 1, poz. 7), ani wtedy, gdy przedstawione zagadnienie

sprowadza się w istocie do pytania o możliwy sposób rozstrzygnięcia sprawy (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 22 października 2009 r., III CZP 75/09, LEX nr 532090).

Przedstawione zaś w niniejszej sprawie zagadnienie prawne zmierza w istocie do pytania o możliwy, a ściślej biorąc, o właściwy sposób rozstrzygnięcia niniejszej sprawy; nie nastąpiło przy tym stanowcze ustalenie wszystkich objętych tym zagadnieniem elementów stanu faktycznego sprawy.

Powód – jak wiadomo - dochodzi odszkodowania za szkodę będącą następstwem tej części decyzji z dnia 19 listopada 1952 r. odmawiającej przyznania własności czasowej do nieruchomości przy ul. M.[...], której wydanie z rażącym naruszeniem prawa stwierdzono w odniesieniu do lokali mieszkalnych nr 3,4,5 i 6. Tak ujęte żądanie pozwu wymagało przede wszystkim ustalenia istnienia związku przyczynowego pomiędzy decyzją z dnia 19 listopada 1952 r. we wskazanej części a utratą przez poprzednika prawnego powoda lokali nr 3,4,5 i 6 oraz nieodzyskaniem ich przez powoda, mimo stwierdzonego wydania tej decyzji w części dotyczących wymienionych lokali z rażącym naruszeniem prawa: czy ten stan rzeczy jest następstwem w rozumieniu art. 361 § 1 k.c. decyzji z dnia 19 listopada 1952 r. we wskazanej części. Ustalenie to zakładało dokonanie nie tylko - przeprowadzonego przez Sąd Apelacyjny - testu warunku *sine qua non*: czy bez tej decyzji doszłoby do zbycia przez Skarb Państwa wymienionych lokali osobom trzecim, ale i oceny, czy zbycie to stanowiło normalne następstwo tej decyzji (por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 21 marca 2003 r., III CZP 6/03, OSNC 2004, nr 1, poz. 4, oraz A. Koch, Związek przyczynowy jako podstawa odpowiedzialności odszkodowawczej w prawie cywilnym, Warszawa 1975, s. 51-55).

W razie stwierdzenia istnienia związku przyczynowego w rozumieniu art. 361 § 1 k.c. pomiędzy decyzją z dnia 19 listopada 1952 r. w części, w której uznano ją za niezgodną z prawem w odniesieniu do lokali nr 3,4,5 i 6, a niewęściem tych lokali w skład majątku powoda, kolejnym krokiem w sprawie powinno być ustalenie rozmiaru szkody doznanej przez powoda. Według przyjmowanej na gruncie polskiego prawa cywilnego „teorii różnicy” (zob. w szczególności wyroki Sądu

Najwyższego z dnia 11 lipca 1957 r., II CR 304/55, OSNCK 1958, nr III, poz. 76, i z dnia 14 stycznia 2005 r., III CK 193/04, OSP 2006, z. 7-8, poz. 89), rozmiar szkody majątkowej podlegającej naprawieniu zgodnie z art. 361 § 2 k.c. ustala się przez porównanie dwóch stanów majątkowych: tego, w jakim poszkodowany rzeczywiście się znajduje wskutek zdarzenia szkodzącego, z tym, w jakim by się znajdował, gdyby zdarzenie szkodzące nie nastąpiło. O ile następstwa zdarzenia szkodzącego w odniesieniu do prawnie chronionych dóbr poszkodowanego są określane według przewidzianego w art. 361 k.c. kryterium normalności (adekwatności), o tyle wpływ tych następstw na wyznaczające rozmiar szkody, wskazane wyżej dwa stany majątkowe poszkodowanego uwzględnia się, jeżeli biorąc pod uwagę indywidualną sytuację poszkodowanego (por. np. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 października 1966 r., III CR 226/66, OSNC 1967, nr 6, poz. 108, oraz uchwałę Sądu Najwyższego – zasadę prawną - z dnia 12 sierpnia 1968 r., III PZP 28/68, OSNC 1969, nr 2, poz. 18), następstwa te są warunkiem *sine qua non* określonego ukształtowania się tych stanów.

Aby zatem szkoda majątkowa, której wysokość sąd ustala w chwili orzekania (art. 316 § 1 k.p.c.), została, z jednej strony, naprawiona w całości, tak jak tego, co do zasady, wymaga art. 361 § 2 k.c., a z drugiej strony, przyznane odszkodowanie nie przekraczało jej rozmiaru, należy przy ustalaniu szkody uwzględniać nie tylko zdarzenia, które w świetle powyższych uwag zwiększają jej rozmiar, ale i zdarzenia, które rozmiar ten zmniejszają. Mimo iż w kodeksie cywilnym nie ma odpowiednika art. 158 § 1 k.z., nakazującego ustalenie odszkodowania z uwzględnieniem wszelkich zachodzących okoliczności, również obecnie nie ulega wątpliwości obowiązywanie normy tej treści. W odniesieniu do szkody majątkowej można ją wywieść z art. 361 § 2 k.c. (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 13 października 2005 r., I CK 185/05, OSNC 2006, nr 7-8, poz. 133). Warto przy tym podkreślić doniosłość aspektu słusznościowego przy ustalaniu rozmiaru szkody. Wiąże się to ściśle z funkcją odszkodowania. Na przykład dopuszczalność *compensatio lucri cum damno* uzasadnia się m.in. względami słusznościowymi.

W okolicznościach sprawy określenie, wyznaczającego jedną z granic szkody hipotetycznego stanu majątkowego, w jakim powód znajdowałby się

w chwili orzekania w sprawie, gdyby w dniu 19 listopada 1952 r. nie doszło do bezprawnej odmowy ustanowienia własności czasowej do nieruchomości przy ul. M.[...], mogłoby zależeć w szczególności od znaczenia przypisanego umowie dzierżawy zawartej w dniu 6 listopada 1947 r. pomiędzy Centralą a Gminą m.st. Warszawy: czy jej ustalona treść oraz pozostałe elementy stanu faktycznego sprawy uzasadniałyby zastosowanie art. 9 ust. 5 dekretu o rozbiórce, stanowiącego, że z chwilą wygaśnięcia użytkowania, o którym mowa w tym dekrete, nieruchomość winna być zwrócona właścicielowi wolna od obciążeń z tytułu dokonanej naprawy budynku (por. w związku z tym przepisem wydany w innych w pewnym stopniu okolicznościach niż występujące w niniejszej sprawie wyrok Sądu Najwyższego z dnia 16 kwietnia 2009 r., I CSK 524/08, OSNC-ZD 2009, nr D, poz. 106). W razie odpowiedzi negatywnej na to pytanie istotnym czynnikiem rzutującym na określenie wspomnianego stanu majątkowego powoda mogłoby być z kolei rozstrzygnięcie dotyczące przysługiwania wobec powoda lub jego poprzednika prawnego roszczeń o zwrot nakładów na budynek w zakresie odnoszącym się do objętych sporem lokali i możliwości ich wyegzekwowania.

Ze względu na brak przesłanek uzasadniających podjęcie uchwały rozstrzygającej przedstawione zagadnienie prawne Sąd Najwyższy na podstawie art. 61 § 1 ustawy z dnia 23 listopada 2002 r. o Sądzie Najwyższym (Dz. U. Nr 240, poz. 2052 ze zm.) orzekł jak w sentencji.